

Lesbrief

Lesmateriaal introductieles

2

Onderwerp: De Romeinse schepen van
Zwammerdam

Onderwerp: Romeinse schepen van Zwammerdam

Tijdens de opgravingen in de jaren '70 in Zwammerdam, zijn er op het terrein van de Hooge Burch drie Romeinse platbodems schepen en drie boomstamkano's aan het licht gekomen. Het grootste schip, de Zwammerdam 6, is 34 meter lang en 4,5 meter breed. Deze unieke vrachtschepen werden gebruikt voor transport van bouwmaterialen vanuit Duitsland naar Nederland en/of Groot Brittannië. De Oude Rijn was voor de Romeinen niet slechts de grens van hun rijk, maar ook een transportader.

De schepen zijn na de opgraving door de Rijksdienst van Cultureel Erfgoed geconserveerd en opgeslagen door het Nederlands Instituut voor Scheeps- en onderwaterarcheologie (NISA). Ondertussen zijn ook in Woerden en de Meern soortgelijke schepen ontdekt en heeft onderzoek veel nieuwe informatie opgeleverd over deze unieke vondsten. Nederland telt momenteel 25 Romeinse schepen! Dat is bijzonder veel voor zo'n klein landje. Al deze schepen vertellen een eigen, uniek verhaal. De komende jaren, gaan archeologen op zoek naar het verhaal dat de Schepen van Zwammerdam ons kunnen vertellen. U kunt in middels deze introductieles samen met de leerlingen alvast stukjes van dat verhaal ontrafelen.

Stel de leerlingen de volgende vraag: Waar dienden de Romeinse schepen voor?

De Romeinen vervoerden bij voorkeur materialen en manschappen over land. Het noordelijke gedeelte van het Romeinse Rijk leende zich hier alleen niet al te best voor. Het gebied was uitermate drassig, waardoor Romeinse wegen snel weg zakten. De lokale bevolking leefde al eeuwen met het water en maakte veelvuldig gebruik maakte van allerlei boten, vloten en kano's om snel van A naar B te komen. De Romeinse keus om dan ook over te stappen op vervoer en goederentransport per boot was dan ook snel gemaakt.

Hoewel de langzame en logge Romeinse platbodems het bekendst zijn, voeren er ook andere soorten schepen over de Nederlandse rivieren. De Romeinse schrijver Tacitus, schrijft dat er ook oorlogsschepen over de rivieren voeren. Deze smalle schepen waren bijzonder snel omdat zij tot 75 roeiers aan boord hadden, en dus niet zoals bij de platbodems, afhankelijk waren van stroming en wind. De Romeinen onderhielden ook speciale Rijnvloot: de Classis Germanica. Deze vloot werd gebruikt om de Limes vanaf het water in de gaten te houden.

In Nederland zijn tot nu toe zo'n 25 Romeinse schepen gevonden. Van sommige schepen weten we niet zeker waar ze voor dienden. We weten in ieder geval zeker dat er maar heel weinig oorlogsschepen tussen zitten. Het overgrote deel van de schepen zal gebruikt zijn om goederen en mensen snel te kunnen vervoeren tussen de verschillende forten, havens en zelfs Engeland.

Stel de leerlingen de volgende vraag: Waarom vinden we in verhouding zo weinig Romeinse schepen terug?

Hoewel Nederland bijzonder veel Romeinse schepen heeft voor zo'n klein landje, vinden we eigenlijk maar heel weinig schepen terug. Er moeten honderden schepen door het Limesgebied hebben gevaren. Een oorlogsschip gaat in de strijd vaak stuk en drijft dan uiteen, waardoor er weinig van overblijft. Hout dat in het geval van een schipbreuk aanspoelde, werd hergebruikt voor doeleinden als huizenbouw. Een Romeins vrachtschip daarentegen, zonk in geval van nood eerder dan dat het in stukjes brak. De kans dat een vrachtschip werd geramd door een ander schip was klein en door het gewicht van de lading aan boord, zonk het schip snel in zijn geheel. Op de bodem van de Middellandse Zee liggen honderden schepen met de amforen nog keurig in het laadruim. In de schepen van Zwammerdam en elders in Nederland, zijn helaas geen honderden amforen gevonden. Wel is het opvallend dat de schepen vaak nog vrijwel intact zijn. Een van de verklaringen hiervoor, is dat sommige schepen werden afgezonken op de plaats van bestemming, omdat terug zeilen tegen de

snelstromende, bochtige Rijn in, nagenoeg onmogelijk de mogelijkheid tot roeien aan boord was. Een schip afzinken was tevens een uitstekende manier om de kade te verstevigen.

In 2003 werd er in Woerden, het Romeinse Laurium, echter een vrachtschip gevonden in de bedding van de Oude Rijn waarmee ook geroeid kon worden. Schepen met roeiers aan boord voeren naar alle waarschijnlijkheid wel terug de Rijn op om een nieuwe lading op te halen. Zodoende is de hoeveelheid schepen die teruggevonden wordt, kleiner dan het werkelijke aantal dat de Rijn moet hebben bevaren.

De platbodems van Zwammerdam.

Stel de leerlingen de volgende vraag: Waarom hebben de Romeinse vrachtschepen een platte onderkant in plaats van een puntige?

In Nederland worden met name Romeinse platbodems gevonden. De rivieren hadden in de Romeinse tijd nog nauwelijks echte dijken, waren veel breder, ondieper en daardoor minder woest dan tegenwoordig. Schepen met een platte onderkant waren daarom ideaal: ze lagen door de platte bodem lekker stabiel en hoog in het water en konden eigenlijk overal zonder problemen komen. Ze liepen tenslotte niet vast in de bodem. Door de platte bodem en de enorme afmetingen van de schepen, kon men er ook bijzonder veel in een keer mee vervoeren. Sommige schepen vervoerden 250 ton aan goederen per keer. De voorzijde van een platbodem liep omhoog. Hierdoor kon een schip makkelijker aangemeerd worden. De voorkant schoof eenvoudig een stukje het land op.

Stel de kinderen de volgende vraag: Wat werd er allemaal vervoerd op een Romeins schip?

Optionele praktische opdracht: Laat de leerlingen de verschillende handelsproducten aangeven op een kaart.

De meeste platbodems vervoerden spullen voor de bewoners van de forten langs de rivieren. Nederland kende ongeveer 20 forten. In ieder fort woonde rond de 1000 mensen. Bij een fort ontstond doorgaans een nederzetting waar ook nog eens een paar honderd mensen woonden. In totaal moesten er dus best wel wat monden gevoed worden. Romeinen waren kieskeurig ingesteld en wilden heel graag goederen en voedsel hebben dat zij kenden van thuis; terra sigillata aardewerk uit Frankrijk, wijn uit de Moezelstreek en glas uit Keulen. Olijfolie uit Noord-Afrika, Graan uit België....

Naast voedsel moest er ook bouw materiaal aan de forten worden geleverd. De meeste forten waren van hout, maar vanaf 150 na Christus werden de forten volledig uit steen opgetrokken. Deze stenen werden uit de Eifel in Duitsland gehaald. In Nijmegen lieten de Romeinen hun dakpannen en tegels produceren.

De Romeinen namen ook een kijkje aan de andere kant van de Noordzee. Uit Engeland lieten zij grondstoffen als goud, zilver, koper, ijzer en lood overkomen.

